
DRAMAS MARATHON OF DUŠAN KOVAČEVIĆ

Almedina Čengiċ, Ph.D

University of Sarajevo, Faculty of Philosophy Sarajevo, almedina_dr@yahoo.com

Abstract: Serbian dramatic literature, although he was at an advantage compared to the regional environment in the works, is successively delayed in a European literary circles. Initially so Serbian comedy activities, Jovan Sterija Popović, Kosta Trifković, Branislav Nušić, writers in this genre emerge from the late nineteenth and early twentieth century, have become role models for most writers of this type of drama, not only in Serbia but certainly the region. Particularity of this kind of dramatic writing, actions that clearly present a simple form of dramatic action within the framework of the comic creative process, situation comedies, nature and character; the plot and the main conflict was initiated in the framework of the comedy of confusion and process to achieve comic effect through verbal humor, is representatively stage creations recognizable to Serbian literary tradition. If we J. S. Popović, Trifković and Nušić counted as part of the first group of comedy writers in Serbia, there is a conclusion to the second round of writers was recognizable in the works of writers Radivoje Lola Đukić, Novak Novak, Žika Živulović Seraphim, whose graying comedy was introduced, not only dramas but also the adaptation of texts for TV and radio media and film.

In the middle of the twentieth century in the literary and artistic circles of Serbia, and then the regional area, Yugoslavia tall new group of Serbian writers with leading authors: Aleksandar Popović, Ljubomir Simović and Dušan Kovačević. Cabaret as a specific form of theatrical shaping, representative presented a series of associations and groups within the framework of theater institutions, where the form of entertainment, specific types of criticism, sharp polemics about the flaws in the company of both individuals and communities.

In the big race, which would certainly metaphorically be called "marathon Serbian comedy", successively has grown one of the, today, most representative and most performed author Dušan Kovačević. The statements of this great theatrical creator, imposed in an interview that he does not write satire, nor to criticize the man and society, but shows us, just as we are, this writer is placed at the head of the big race that is constant, with all its comic, or tragic characteristics, reflected in the life of the people of the regional climate. Simplified approach to the selection of themes and motifs, which are part of our everyday life, this writer close to our reality. His dramatic characters we ourselves we, precisely defined, recognizable me and clearly determined by tradition and heritage culture, which varies between extremes of positive and negative categories.

Kovačević characters and dramatic situations are a constant circular motion on the axes local and temporal determination. They are flexible in their definition, the regional environment, if we move into the past or present; if we locate them on the east-west, north or south. It is this flexibility is also reflected in the segment of stage-media presentation, because his texts, moved in any form, does not lose its quality, on the contrary, become a new artistic achievements. It is symptomatic that Dušan Kovačević, in his marathon race, dominating the regional space 45 years, since the first presentation of the text *Maratonci trĉe poĉasni krug* (1972, Belgrade) and that no matter what stage variant which presents this drama, it likewise attracts attention, directors, dramaturges, actors, on the one hand, but also to all audiences regardless of age or population discrepancy.

Keywords: drama, comedy, Serbian comic school, twentieth century.

DRAMSKI MARATON DUŠANA KOVAČEVIĆA

Prof dr. Almedina Čengiċ,

Univerzitet Sarajevo, Filozofski fakultet Sarajevo, almedina_dr@yahoo.com

Rezime: Srpska dramska knjiŹevnost, iako je bila u prednosti u odnosu na regionalno okruŹenje u stvaralaštvu, je sukcesivno kasnila za evropskim knjiŹevnim krugovima. Zaĉetnici tzv. srpske komediografske djelatnosti, Jovan Sterija Popović, Kosta Trifković, Branislav Nušić, pisci koji se u ovom Źanru javljaju s kraja XIX i poĉetka dvadesetog vijeka, postali su uzori za veĉinu pisaca ove dramske vrste, ne samo na prostoru Srbije, nego i regiona. Specifikum ove vrste dramskog pisanja, postupci koji jasno prezentiraju jednostavni oblik dramske radnje u okvirima komiĉnog prosedea, komedije situacije, naravi i karaktera; zaplet i glavni sukob inicirani u okvirima komedije zabune i postupak postizanja komiĉnog efekta putem verbalnog humora, jeste reprezentativan naĉin scenske kreacije prepoznatljive za srpsku knjiŹevnu tradiciju.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjaska Banja, Serbia

Ako bismo J. S. Popovića, Trifkovića i Nušića ubrojali u prvu skupinu pisaca komedije na teritoriji Srbije, nameće se konstatacija da bi drugi krug pisaca bio prepoznatljiv u stvaralaštvu pisaca Radivoja Lole Đukića, Novaka Novaka, Žike Živulovića Serafima, čiji je komediografski prosek bio predstavljen, ne samo dramskim tekstovima, nego i adaptacijom tekstova za TV i radio medije i film.

Sredinom XX vijeka u književno-umjetničkim krugovima Srbije, a tada i regionalnog područja Jugoslavije, stasa nova grupa srpskih pisaca sa vodećim autorima: Aleksandrom Popovićem Ljubomirom Simovićem i Dušanom Kovačevićem. Kabare kao specifična forma scenskog uobličavanja, reprezentativno je predstavio niz udruženja i grupa u okvirima pozorišnih ustanova, gdje se kroz vid zabave i specifične vrste kritike, oštro polemizira o manama u društvu kako pojedinca, tako i zajednice.

U toj velikoj utrci, koja bi se svakako metaforički mogla nazvati „maraton srpske komedije“, sukcesivno je stasao jedan od, danas, najreprezentativnijih i najizvođenijih autora Dušan Kovačević. Konstatacije ovog velikog scenskog stvaraoca, izrečena u jednom intervjuu, da on ne piše satire, niti da kritikuje čovjeka i društvo, nego nas prikazuje, upravo onakvim kakvi jesmo, ovoga pisca stavlja na čelo velike utrke, koja se konstantno, sa svim svojim komičnim, ali tragičnim svojstvima, reflektira u životu čovjeka našeg regionalnog podneblja. Simplificiran pristup u odabiru tema i motiva, koji su dio naše svakodnevnice, ovoga pisca približava našoj stvarnosti. Njegovi dramski likovi jesmo sami mi, precizno određeni, prepoznatljivi i jasno determinirani tradicijom i kulturnim naslijeđem, koje varira između krajnosti kategorija pozitivnog i negativnog.

Kovačevićevi likovi i dramske situacije su konstantnom kružnom kretanju na osama lokacijskog i temporalnog određenja. Oni su prilagodljivi u svom određenju, u regionalnom okruženju, ako ih pomičemo u prošlost ili sadašnjost; ako ih lociramo na istok zapad, sjever ili jug. Upravo ta fleksibilnost se odražava i u segmentima scenskog-medijskog prezentovanja, jer njegovi tekstovi, predstavljeni u bilo kom obliku, ne gube na svom kvalitetu, nego upravo suprotno, postaju nova umjetnička ostvarenja. Simptomatično je to da Dušan Kovačević, u svojoj maratonskoj utrci, dominira regionalnim prostorom 45 godina, od prvog izvođenja teksta *Maratonci trče počasni krug* (1972. Beograd) i da bez obzira na scenske varijante kojima je predstavljena ova drama, ona na isti način plijeni pažnju, redatelja, dramaturga, glumaca, s jedne strane, ali i svu publiku bez obzira na generacijsku ili populacijsku neusaglašenost.

Ključne riječi: drama, komedija, srpska komediografska škola, XX vijek.

UVOD

Analizirajući razvoj srpske drame i dramske umjetnosti, može se konstatovati da je pojam u određenju jednog pravca pod nazivom „srpska komediografska škola“, prerastao u kontinuirano generiranje značajnih reprezentanata ovog književnog žanra, pa je tako srpska drama, u drugoj polovini dvadesetog vijeka, dobila svoje konkretne sljedbenike.

Osnove za razvoj i reprezentovanje ovog književnog žanra su postavili svojevrsni rodočelnici srpske književnosti u ovoj umjetničkoj djelatnosti: Jovan Sterija Popović, Kosta Trifković i Branislav Nušić, djelovanjem u okvirima razvoja i prezentacije dramske umjetnosti, na razmeđu dvaju vijekova. Time su oni izgradili modele po kojima će ovaj žanr, sa prefiksom srpski, postati prepoznatljiv u širem regionu Balkana. S obzirom da je komedija u recipročnoj povezanosti sa jezičkim izražavanjem, pogotovu, ako je određena verbalnim humorom, onda je logično da njena popularizacija zavisi, prije svega, od razumijevanja njenog sadržaja i bliskosti tematike sa publikom kojoj je namijenjena. Ovaj specifičan žanr koji je uslovljen motivski, tematski, načinom na koji je koncipirana dramska radnja i preciznom determinacijom likova, tendenciozno je pozicioniran lokalnim i socijalnim odrednicama na svim populacijskim razinama.

UNIVERZALNOST KOVAČEVIĆEVIIH KOMEDIJA

U kontinuiranom slijedu primjene pomenutih postupaka pri umjetničkom uobličavanju komedije, jednom od najzahtijevnijih oblika dramskog stvaranja, sredinom XX vijeka, pojaviće se i Dušan Kovačević, pisac koji će tendenciozno slijediti prepoznatljive smijernice u okvirima parametara srpske komediografske škole. Kompleksan pristup u odabiru tema i motiva, koji su dio naše svakodnevnice, ovoga pisca približava našoj stvarnosti. Njegovi dramski likovi su, precizno određeni, prepoznatljivi, te intenzivno povezani sa tradicijom i kulturnim naslijeđem, koje varira između krajnosti u kategorijama pozitivnog i negativnog. Ovaj pisac konkretno podilazi stereotipima već etablirane dopadljivosti i popularnosti dramskog komediografskog proseda u Srbiji, ali istovremeno prevazilazi svoje uzore, konstruišući sopstveni stil, koji postaje reprezentativan u okvirima njegovog umjetničkog djelovanja i stvaranja.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjaska Banja, Serbia

Komika i komično u Kovačevićevim dramama, u kontinuiranom slijedu uspješnosti i popularnosti, (još od 1972. kada se u Beogradu, "Atelje 212", izvodi njegov tekst „Maratonci trče počasni krug“), dominiraju regionalnim teatarskim repertoarima. Univerzalnost njegovih tekstova ogleda se, između ostalog, u specifikumu plasiranja osnovnog dramskog sukoba koji je determiniran u formi globalnog problemskog pitanja, a čija rješenja on plasira u okvirima individualnog bunta pojedinca. Reprerativnost tog postupka je eksplicite prezentirana u različitim varijablama koje Kovačević koristi u konstruisanju dramske priče, koja, bez obzira na tematsku raznolikost, plasira jedinstven postupak u njegovom načinu modeliranja komičnih situacija, po kojem postaje prepoznatljiv.

Elokventnost određena korištenjem lokalnih sentenci i izraza u skiciranju likova, fabule, ali i u konstruiranju dramske radnje, Dušan Kovačević, primjenjuje, u svojoj originalnoj umjetničkoj kreaciji. On izlazi izvan okvira i odrednica koje diktira epoha dominacije savremene drame (recimo, komedije apsurdna), i na specifičan način kreira priču u svojim dramskim tekstovima. Kreirajući potpuno neočekivane obrate u svom jedinstvenom scenskom izrazu, gdje grotesknost i apsurdnost podilaze njegovim idejnim rješenjima i postaju konkretan pokazatelj stvarnog stanja u kojem egzistira čovjek današnjice, ovaj dramatičar inicira nove idejne forme u dramskom pisanju.

Zahvaljujući svom umetničkom jeziku, Dušan Kovačević je mogao da izgradi sliku sveta čije su osnovne odlike to što, kroz komično-parodijsku stilizaciju, ali i kroz alegorijsko-simboličku komponentu, jedno vreme i prilike u njemu gube realističko-patetičnu stranu, i podređuju se smehu koji, da se opet pozovemo na Bahtina, snižava i materijalizuje. Šta je to sniženo i materijalizovano u slici sveta koju srećemo u dramama Dušana Kovačevića? Prvo što, naime, mora pasti u oči čitaocu/gledaocu Kovačevićevih drama je okolnost da zbivanja u njima najpre imaju jedan realistički okvir a da se, postepeno, taj okvir razlaže i da u prvi plan istupaju prizori zasnovani na groteskno-komičnim načelima, pa se shodno tome, menja i sam tip značenja pojedinih prizora. Oni, do duše, samo na početku mogu biti shvaćeni kao slika života ljudi čiju svakodnevnicu pisac verno prikazuje, da bi, ubrzo potom, postali groteskna projekcija. Zahvaljujući tom postupku, menja se i sam odnos prema junacima i sadržaj njihovog života. Ako nam se najpre čini da će pisac samo da nam prikaže niz detalja iz njihovog svakodnevnog života, relativno brzo uviđamo da je piščev cilj nešto drugo i da on, više od svega, želi da dođe u priliku da nam svet slika sa naličja, da umesto vrline, u prvi plan postavi slabost i manu. Otuda je gotovo neizbežno da čitalac Kovačevićevih drama vidi da osnovna semantička putanja u njima vodi odozgo nadole, da, drugim rečima, pisac želi da prikaže različite vidove destrukcije pojedinih vrednosti¹⁹¹.

Dušan Kovačević u svojim komedijama, različitim dramaturškim rješenjima inicira centralni dramski sukob i prividno ga eksponira kroz lokalnu problematiku, a plasira u univerzalnom globalnom poimanju. Ti primjeri su očiti gotovo u svim njegovim komedijama, bilo da se radi o sukobu generacijskih mišljenja i stavova zasnovanim na banalnim tumačenjima tradicijskih i savremenih odnosa unutar porodice, u „Maratoncima“; ili političkoj manipulaciji individuum, u „Balkanskom špijunu“; fenomenu izgubljenog identiteta, u „Sabirnom centru“; destrukciji porodice kao osnovne jedinice društva, uslovljene fenomenom otuđenosti i izolovanosti, „Radovan Treći“; ili pak o kolateralnim žrtvama ratne ideologije u scenariju filma „Ko to tamo peva“.

Simptomatično je da D. Kovačević, pomenuto globalno problemsko pitanje o vrijednosti čovjeka, analitički tretira i dovodi ga do početnog stadija njegove inicijacije. Jedinka, individua, deformirana u statusnom položaju i determinirana neizvjesnošću egzistencijalnog opstanka u životnom okruženju, postaje reprerativni Kovačevićev dramski intrigant, koji u sebi nosi inicijaciju centralnog dramskog sukoba. Tako vrhunac sukobljavanja u njegovim tekstovima eskalira u postupku pojedinca, suprotstavljenog tradicionalnim i društvenim konvencijama, koji postupno, u koncentričnim krugovima, munjevitom brzinom, prenosi sukob na sve ostale aktere, konstruišući atmosferu potpunog haosa.

Karakterističan je odnos Kovačevića prema fabuli. U jednoj ravni, fabule njegovih drama strogo se prdržavaju jedinstva radnje i logično izlažu priču koja ima početak, sredinu i kraj. Sa velikom brižljivošću Kovačević odabira i svoje likove, pokazujući upadljivu težnju da ih učini tipičnim i prepoznatljivim. Mi gledamo, u neposrednom proticanju, događaje iz života porodice Topalović koja zgrće pare tako što mrtvački sanduk, koji proda, noću izvadi iz groba i ponovo ga unovči uz pomoć kućnog i poslovnog prijatelja Bilija Pitona; ili, ceo tok priprema i izbijanje ratnog sukoba između Radovanove porodice i Vilotića u susednom stanu solitera. Realistički privid, međutim, malim ali energičnim intervencijama, Kovačević svesno narušava tako što jedan detalj ili grupu podataka burleskno podigne na nivo fantastičnog i apsurdnog.¹⁹²

¹⁹¹ (riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=55.0;wap2)

¹⁹² (Slobodan Selenić, Antologija savremene srpske drame, Srpska književna zadruga, Beograd 1977: LXVI)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Iako se čini da Kovačević dosljedno uvažava tri dramska načela o jedinstvu mjesta, vremena i radnje, ovaj pisac kreira sopstvena pravila, koja ta tri jedinstva po vertikalnoj osi pomiču ili u prošlost ili u budućnost, s tim da koherentnost dramskog teksta ostaje jasno determinirana u svom univerzalnom značenju.

Između paradoksalnih promjena, u kojima egzistiraju Kovačevićevi likovi u vremenu i prostoru u kojem su locirani, postavljena je fiktivna granica na razmeđu imaginarnog i realnog djelovanja i postojanja čovjeka. Ona nikada nije precizno definirana niti konkretizovana. Na granici polariteta, stvarnog i nestvarnog, žive i djeluju njegovi akteri u svom grotesknom svijetu, uslovljeni dramskom pričom koju on stvara za njih i koja nikada nije u potpunosti precizno definirana na svom kraju. Kovačevićevi dramski portreti i dramske situacije su u konstantnom kružnom kretanju na osama lokacijskog i temporalnog određenja. Oni su prilagodljivi u svim promjenama socijalno-društvenih aspekata, pogotovo u regionalnom okruženju, a ako ih pomičemo u prošlost ili sadašnjost, oni ostaju postojani u svom kreacijskom uobličanju. Upravo ta fleksibilnost se odražava i u segmentima scenskog-medijskog prezentovanja, jer njegovi tekstovi, predstavljani u bilo kom obliku, ne gube na svom kvalitetu, nego upravo suprotno, postaju još reprezentativnija umjetnička ostvarenja.

Konkretnost događaja, mogućih situacija, radnje, fabule, u dramama ovog pisca, osciliraju na graničnoj liniji imaginacije, što inicira konstataciju da Kovačević tendenciozno ostavlja prostor svojim čitaocima i gledaocima da interaktivno budu i sami sudionici njegovih dramskih priča. Ovaj pisac u svojoj „maratonskoj utrci“, koju trči još od svog prvobitnog opredjeljenja da se bavi dramom, već nekih četrdesetpet godina, dominira na vodećoj poziciji i bez obzira na scenske varijante po kojima su izvođene njegove komedije, one na isti način plijene pažnju reditelja, dramaturga, glumaca, s jedne strane, ali i svu publiku našeg govornog područja, bez obzira na generacijsku ili populacijsku raznolikost. On nas kao gledaoce provocira, da i mi sami tražeći izlaz iz spstvenog kruga paradoksa, poistovjećujući se sa njegovim likovima, započnemo vlastitu maratonsku utrku u čijem će počasnim krugu trčati protagonisti, čijim smo se postupcima i reprezentativnim replikama smijali, intimno ih doživljavajući kao sopstvene agone.

LITERATURA

- [1] Ćirilov Jovan, 1965., *Beogradski dramski krug*, Politika 1. VIII, Beograd
- [2] Vesna Jezerkić, Svetislav Jovanov, 2007., *Istorija & iluzija : antologija najnovije srpske drame*, Sterijino pozorje, Novi Sad
- [3] Kovačević Dušan, 1983., *Drame*, BIGZ, Beograd
- [4] Kovačević Dušan, 2010., *Balkanski špijun*, Vulkan, Beograd
- [5] Kovačević Dušan, 2013., *Sabrana dela*, Zavod za udžbenike, Beograd
- [6] Pervić Muharem, 1973., „Maratonci“ *Dušana Kovačevića*, Politika, Beograd
- [7] Marjanović Petar, 2005., *Mala istorija srpskog pozorišta: XIII- XXI vek.*, Pozorišni muzej Vojvodine Novi Sad.
- [8] Misailović Milenko, 2008., *Značenja srpske komediografije: od Joakima Vujića do Branislava Nušića*, Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad.
- [9] Selenić Slobodan, 1977., *Antologija savremene srpske drame*, Srpska književna zadruga, Beograd
- [10] riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=55.0;wap2
- [11] sveske.ba/en/content/prividno-zivi-ljudi-dusana-kovacevica
- [12] nps.ba/Novost.aspx?broj=110&lang=BS